

Jan Kregel*

In memoriam Joan Robinson [1903-1983]

In 1976 publiceerde Richard Quandt een aantal lijsten met de namen van de economen die gedurende de vijftiger, zestiger en zeventiger jaren het meest geciteerd waren in de belangrijkste Amerikaanse en Engelse economische tijdschriften: "Indien het aantal keren dat men op de lijsten voorkomt indicatief is voor toekenning van de Nobelprijs, dan komen R.F. Harrod en J. Robinson binnenkort zeker in aanmerking voor een prijs" (R.E. Quandt, *Some quantitative aspects of economic journal literature*, *Journal of Political Economy*, augustus 1976, p. 752). De verwachtingen van Quandt werden gelogenstraft, ondanks het feit dat Joan Robinson algemeen erkend wordt als een van de weinigen die daadwerkelijk vorm heeft gegeven aan de richting waarin de moderne economie zich ontwikkeld heeft.

Zij maakte deel uit van dat selecte groepje economen dat met Keynes samenwerkte toen deze in de dertiger jaren een cruciale ontwikkeling in zijn denken doormaakte. Zij was actief betrokken bij de verspreiding en ontwikkeling van zijn opvattingen over de economie. Toch stond de eerste stoot die zij uitdeelde aan de economische professie tamelijk los van het gedachtengoed van Keynes. Slechts twee jaar nadat zij was benoemd tot wetenschappelijk medewerkster, publiceerde zij, op de leeftijd van dertig jaar, het boek dat misschien wel het meeste respect heeft afgedwongen: *The economics of imperfect competition* (London: Macmillan, 1933). Samen met Chamberlins *Theory of monopolistic competition* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1933) veroorzaakte dit boek de eerste revolutie op het gebied van de economische wetenschap in een periode die door Shackle later "The years of High Theory" werd genoemd.

Het bestaan van monopolioïde situaties was tot dan toe steeds gezien als een uitzondering op de regel van volledige concurrentie. In 1926 had Sraffa al aangegeven dat de meeste ondernemingen functioneerden in het gebied tussen de twee extremen van monopolie en polypolie: zij

8

* Hoogleraar bij de Vakgroep Algemene Economie, Economische Faculteit, Rijksuniversiteit Groningen (de

vertaling, uit het Engels, is van Hans Schenk).

hebben mogelijkheden tot prijszetting, maar zijn daarbij niet onafhankelijk van hun concurrenten. Het boek van Joan Robinson echter voegde daar een analyse aan toe van de evenwichtsvoorwaarden die golden in een situatie van onvolledige concurrentie. Voor economen was haar theorie aantrekkelijk omdat hij expliciet oog had voor de realiteit, terwijl toch gebruik werd gemaakt van de traditionele marginale analysemethoden. Zo konden de economen meegaan met deze revolutie zonder dat hen gevraagd werd hun vertrouwde, orthodoxe kist met analytisch gereedschap aan de kant te zetten. Hier was sprake van een 'Pareto-optimale' revolutie, want hun academische reputatie werd niet beschadigd. Integendeel, ze werden in staat gesteld met hun geliefde instrumenten een groter aantal situaties te onderzoeken dan voorheen (in haar voorwoord zei Joan Robinson het zo: "This book is presented to the analytical economist as a box of tools"). Het boek was abstrakt en theoretisch, maar het idee dat ook een klein aantal ondernemingen, dat moest worden vastgesteld door de Staat, de concurrentiekracht van een sector op peil zou kunnen houden. Het boek leidde er zelfs toe dat zij korte tijd zitting had in een overheidskommissie op het gebied van het mededingingsbeleid.

Zelfs zonder een vaste universitaire benoeming op zak, had Joan Robinson zich zo een reputatie verworven die haar tot een legende zou maken in de geschiedenis van het economisch denken. Het is met name dit vroege werk dat haar in de ogen van vele economen maakte tot een eminente kandidaat voor de Nobelprijs. Ruim dertig jaar later lieten de lijsten van Quandt haar nog steeds zien als een van de tien meest geciteerde economen. Het is duidelijk dat Joan Robinson de vroege belofte die zij was had waargemaakt, en onverdroten was doorgedaan met het leveren van hoogwaardige bijdragen aan de economische theorie. Die jongere bijdragen waren nauw verbonden met de keynesiaanse revolutie. Zij stelden vaak gevestigde opvattingen aan de kaak, en dat is wellicht de reden van het feit dat zij die Nobelprijs nooit gekregen heeft – hoewel het eigenlijk een reden te meer had moeten zijn om haar die juist wel toe te kennen. Terwijl zij bezig was met de verfijning van de theorie van de onvolledige concurrentie (samen met Richard Kahn) maakte zij deel uit van een groep die bekend stond als het 'circus'. De groep was opgezet door Piero Sraffa en bestond verder nog uit James Meade, Richard Kahn en Austin Robinson. Het 'circus' stond Keynes bij in de ontwikkeling van zijn ideeën tot wat later de *General Theory* zou worden. Doordat Joan Robinson zo als een van heel weinigen betrokken was bij de verschillende concept-versies, was zij al vroeg op de hoogte van de inhoud en kon zij zich al vóór de publikatie van het boek storten op het uitwerken van allerlei niet of nauwelijks opgeloste problemen. Ze

publiceerde daarover in haar *Essays in the theory of employment* (London: Macmillan, 1937), een boek dat al melding maakt van diverse originele concepten (bijvoorbeeld 'verborgen werkloosheid') en van de toepassing van de keynesiaanse analyse in de theorie van het handelsevenwicht, een toepassing die jarenlang de keynesiaanse benadering van de internationale handel zou domineren. Een derde deel van het boek had veel minder invloed op de keynesiaanse economie. Het ging over een probleem dat Joan Robinson nog lang zou bezig houden, eigenlijk haar gehele leven lang, en dat de basis zou worden van hetgeen later bekendheid kreeg als 'post-keynesiaanse' economie. Het in dit deel opgenomen 'Essay on the Long-Period Theory of Employment' was oorspronkelijk gepubliceerd in een Oostenrijks tijdschrift in 1936, met de klaarblijkelijke bedoeling ook op het vasteland belangstelling te wekken voor het boek van Keynes. Dit essay trok veel aandacht, maar werd ook al snel bekritiseerd. De jonge John Hicks bijvoorbeeld verweet haar geen rekening te hebben gehouden met technische verandering. Maar de versie die een jaar later in haar boek werd opgenomen, bevatte een aparte paragraaf over precies dit vraagstuk (een dan nog onbekende Pool, Michal Kalecki, wordt er bedankt voor zijn hulp bij het uitwerken van die paragraaf). De korte-termijntheorie van Keynes hield in dat, bij gegeven verwachtingen, slechts een lager rentepeil de investeringen zou oproepen die benodigd waren voor een grotere vraag naar arbeid. Indien dit echter leidde tot investeringen in kapitaalgoederen die per eenheid produkt minder arbeid vergden, dan zouden maatregelen die bedoeld waren om op korte termijn de werkgelegenheid te stimuleren, op de lange termijn wel eens tot een kleinere werkgelegenheid kunnen leiden. De omvang van dit langetermijneffect is afhankelijk van de mate waarin de afname van de hoeveelheid arbeid per produkt – tot stand komend na een verlaging van het rentepeil – zou worden gekompenseerd door een uitbreiding van de totale produktie via de multiplier. Daar de grootte van de multiplier afhankelijk zou zijn van de neiging tot sparen, betekent dit, aldus Joan Robinson, dat zou moeten worden vastgesteld in welke mate de inkomensverdeling door een en ander zou worden beïnvloed. Immers, die verdeling zal, onder de inmiddels beroemd geworden 'klassieke' vooronderstellingen ten aanzien van het spaargedrag, de neiging tot sparen bepalen. Joan Robinson was aldus in staat een analytisch verband te leggen tussen de inkomensverdeling tussen arbeiders en kapitalisten aan de ene kant en de lange-termijnbeweging van de vraag naar arbeid aan de andere kant. Het artikel ging daarmee rechtstreeks in op de vraag of de werkgelegenheidsstimulering nú consistent kon worden gemaakt met vollege werkgelegenheid straks (het 'Domar'-probleem), op de relatie tussen verdeling en groei, op de invloed van innovatie op groei en verdeling, en op nog meer vragen die

sedert de Tweede Wereldoorlog de economische theorievorming hebben beheerst.

Bij deze eerste pogingen tot het stellen en analyseren van de juiste vragen, bouwde Joan Robinson voort op het denkgoed van Marshall inzake de lange termijn, de situatie waarin geen netto investeringen meer werden gedaan of waarin de netto besparingen gelijk waren geworden aan nul. In dit kader breidde zij haar analyse van de vraag naar arbeid in één industrie, zoals ze die gepresenteerd had in haar boek over onvolledige mededinging, uit naar de economie als keynesiaans makro-systeem. De invloed van een verandering in de interestvoet op de inkomensverdeling loste zij op door de substitutie-elasticiteit te veralgemeniseren naar het makro-niveau (zoals Hicks dat had gedaan in zijn *Theory of wages*, in 1932 uitgegeven bij Macmillan). Van verschillende kanten werd haar analyse echter aangevallen. In het bijzonder haar definitie van het lange-termijnevenwicht werd ontoereikend geacht, en ze kwam er snel achter dat de marginale benadering – waarop het concept van de substitutie-elasticiteit was gebaseerd – onverenigbaar was met de theorie van Keynes. Bijgevolg, moest zij haar analyse van de lange-termijnvraag naar arbeid verwerpen. Zij zag zich eveneens genoodzaakt het boek te verstoten dat haar wellicht ooit een Nobelprijs had bezorgd, aangezien het gebaseerd bleek op een volgens haar eigen nieuwe inzichten irrelevante verzameling 'instrumenten'. Maar de vragen die zij aan de oppervlakte had gebracht, bleven binnen het raamwerk van de keynesiaanse theorie recht overeind. Het probleem was 'slechts' dat de geschikte instrumenten niet voorradig bleken in de orthodoxe, marginalistische gereedschapskist.

De oplossing moest worden gezocht in een combinatie van de dynamische theorie van Roy Harrod en Marx' schema van uitgebreide reproductie (uit Deel 2 van *Het Kapitaal*). Zij gaven de wegen aan waarlangs de General Theory kon worden veralgemeniseerd naar de lange termijn. De 'evenwichtige groeivoet' van Harrod kon de plaats innemen van de klassieke evenwichtsvoorwaarde inzake de besparingen. En Marx leerde dat het van groot belang was economische groei te analyseren in termen van de geschiedenis in plaats van statisch evenwicht (Joan Robinson heeft, het zij in herinnering gebracht, de nodige pogingen in het werk gesteld om de marxistische theorie weer op de agenda te krijgen). Het vraagstuk van de inkomensverdeling bleef echter onopgelost want Harrods theorie had het daar niet over, en de ideeën van Marx werden ernstig vertroebeld doordat hij zwoer bij de arbeidswaardetheorie. Dus stelde Joan Robinson zich tot taak de komende jaren op zoek te gaan naar die theorie van de inkomensverdeling.

Oplossing van het verdelingsvraagstuk vereiste echter eerst een

verklaring van de winstvoet, van de verhouding tussen winst en kapitaal. Hoe moest kapitaal gewaardeerd en gedefinieerd worden? In de bestaande theorieën kon zij geen samenhangende verklaring van het verschijnsel winst ontdekken. En bovendien zag ze dat het verschijnsel kapitaal werd behandeld als betrof het grond. Kapitaal is echter overduidelijk een voortgebracht iets, zodat zijn waarde — gemeten in termen van hoeveelheid en prijs — moet samenhangen met de winstvoet omdat die weer mede de prijs bepaalt. Het zou derhalve onjuist zijn, aldus Joan Robinson, wanneer kapitaal geanalyseerd zou worden met dezelfde vraag- en aanbodschemata als gehanteerd bij schoenen of appels. Op de eerste plaats is kapitaal in tegenstelling tot bijvoorbeeld appels geen homogeen produkt. Maar belangrijker is nog, dat de waarde van kapitaal die gebruikt wordt om verschillende kapitaalgoederen op één noemer te brengen, afhankelijk is van de prijs van kapitaal en dus van de winstvoet die hij verondersteld wordt te verklaren. Uit de inleiding van Sraffa bij de door hem uitgegeven *Works and correspondence* (Cambridge University Press, 1951) van Ricardo, kreeg zij de ingeving dat de juiste oplossing van dit vraagstuk wellicht gevonden kon worden door opnieuw de klassieken open te slaan.

In 1954 publiceerde Joan Robinson het artikel 'The production function and the theory of capital' (in de *Review of Economic Studies*, 1953-4). Nog voordat in 1956 door onder andere Solow, Swan en Meade een geaggregeerde produktiefunctie werd toegevoegd aan de Harrod-Domar-groeivergelijking, liet Joan Robinson daarin zien dat een dergelijke functie niet in staat was een bijdrage te leveren aan de verklaring van de verdeling van faktorbeloningen. De oorzaak daarvan was gelegen in het feit dat het onmogelijk bleek de faktor kapitaal ondubbelzinnig te definiëren. In het jaar dat de betreffende 'neo-klassieke' modellen verschenen, publiceerde Joan Robinson haar eigen analyse van het probleem in *The accumulation of capital* (London: Macmillan, 1956). Zelf vond ze dit boek van een veel groter belang dan haar jeugdige poging van zo'n twintig jaar eerder. In tegenstelling tot dat eerdere boek, was nu geen sprake meer van een 'Pareto-optimale' revolutie. Haar theorie hield in dat een groot deel van de bestaande kapitaaltheorieën logisch inkonsistent waren. De nieuwste bevindingen op het gebied van de groeitheorie bleken al verouderd nog voordat de inkt droog was, en dat verwijt werd Joan Robinson niet in dank afgenomen. Binnen de professie werd zij het doelwit van spottende opmerkingen als die van Solow: "Everybody except Joan Robinson agrees about capital theory". Samen met Nicholas Kaldor, die haar algemene gezichtspunten al snel onderschreef, werd zij het wereldwijde mikpunt van de verdedigers van de traditionele marginalistische analyse. Maar de door merg en been

gaande kracht van de bewijsvoering plus de reputatie van Robinson en Kaldor hadden de professie wel wakker geschud: er was ontegenzeggelijk een 'Problem of Capital'. En dat baande de weg voor de publikatie van Sraffa's *Production of commodities by means of commodities* in 1960, een boek dat het debat opende over 'reswitching' en 'capital-reversal'. De uitkomsten van het debat, waarin Samuelson bijvoorbeeld de geldigheid van Robinsons oorspronkelijke ideeën beaamde, hebben echter nauwelijks effect gehad op de dominante theorievorming. Haar tweede revolutionaire bijdrage aan de economische analyse leverde Joan Robinson in gevestigde kringen al met al weinig meer op dan de smaad van een groot aantal vakgenoten. Velen vinden haar argumenten nog steeds misplaatst, anderen verwijten haar dat ze een probleem heeft uitgediept dat onoplosbaar is en bovendien weinig belangrijk. En zo werd iemand, die al op dertigjarige leeftijd geworden was tot een institutie binnen het economisch denken, vijfendertig jaar later gezien als een ondeugende herrieschopster.

Herrie geschopt heeft zij zeker: de theoretische konsekwenties van haar kritiek, die haar uiteindelijke afronding kreeg samen met de onafhankelijk ontwikkelde kritiek van Sraffa, zijn gigantisch. De economische professie begint dat pas nu bij stukjes en beetjes in te zien, maar als het aan die academische ekonomen gelegen had, waren ze er liever met een grote boog omheen gelopen. Dat is het trieste aan haar professionele levensloop: juist de kwaliteiten die haar aanspraak gaven op de hoogste prijs, stonden de toekenning ervan in de weg.

Naast de puur theoretische konsekwenties van haar aanvullingen op Keynes, zoals zij ze in 1936 zelf bescheiden noemde, kende haar werk ook beleidsmatige en politieke konsekwenties. De meest duidelijke daarvan, en de meest belangrijke, betrof de inkomensverdeling. Joan Robinson kon het in dit verband nauwelijks nalaten een uitspraak van J.B. Clark ten tonele te voeren waaruit zonneklaar bleek hoe naïef de marginalistische theorie kon worden toegepast: "What a social class gets is, under natural law, what it contributes to the general output of industry". Haar kritiek maakte duidelijk dat er niets natuurlijk is aan de inkomensverdeling en dat de economische theorie geen rechtvaardiging bood voor het verdedigen van bevoorrechte maatschappelijke posities.

Door haar werk legde zij de basis voor wat later bekend werd als post-keynesiaanse economie. Zelf besteedde ze de laatste jaren van haar leven aan de verdere ontwikkeling van die tak van de economische wetenschap: "De afgelopen twintig jaar heb ik geprobeerd bloot te leggen hoe de verwarringen en sofismen van de huidige neo-klassieke doktrines een rechtstreeks gevolg zijn van de verwaarlozing van de

faktor tijd in de statische evenwichtstheorie... Tegelijkertijd heb ik geprobeerd een zinvoller alternatief te destilleren uit de klassieke traditie, een traditie die nieuw leven is ingeblazen door Sraffa, die loopt van Ricardo tot en met Marx, die verwaterd is door de toevoegingen van Marshall en verrijkt door Keynes en Kalecki via hun analyse van de effectieve vraag.” “De post-keynesiaanse theorie is in staat de zestig jaar lange dominantie van neo-klassieke doktrines, lopende van 1870 tot aan de crisis in de dertiger jaren, gewoon over te slaan door terug te grijpen op Ricardo en Marx.” “Omdat Keynes probeerde te begrijpen hoe de economie werkelijk functioneert, werkte hij, zonder het te beseffen, in de traditie van Ricardo en Marx die immers ook erop uit waren de werking van het kapitalisme in hun tijd bloot te leggen. Keynes was bezig een bijzonder onderdeel van dat kapitalisme op te helderen (de effectieve vraag), een onderdeel dat Ricardo had verwaarloosd en dat Marx niet goed had begrepen” (*Collected economic papers, V*, Oxford: Blackwell, 1979). Het probleem was Keynes (en Kalecki, wiens werk vergeleken met de dertiger jaren sterk in aanzien had gewonnen) te combineren met het pas in 1960 gepubliceerde boek van Sraffa. Deze had, aldus Joan Robinson, al in 1928 een concept-versie van dat werk laten zien aan Keynes, maar “die had er niet zo’n hoge dunk van, zoals Sraffa geen hoge dunk had van de *General Theory*. Het is de taak van de post-keynesiaanse theorie beide met elkaar te verzoenen” (Keynes and Ricardo, *Journal of Post Keynesian Economics*, 1978). Joan Robinson vond dat dit raamwerk de beste mogelijkheden bood voor een integratie van vraagstukken rond de relaties tussen verdeling, accumulatie en technische ontwikkeling, vraagstukken die zij al in 1936 had gesignaleerd. Zoals blijkt uit haar artikel ‘The unimportance of reswitching’ (*Quarterly Journal of Economics*, 1975) zou daarbij geen taak zijn weggelegd voor het kapitaaldebate, hoewel dat zeer nuttig was geweest bij het aantonen van de tekortkomingen van de traditionele theorie. Zodra wordt erkend dat “op de lange termijn de essentie van een investering is gelegen in de verandering die zij teweegbrengt in de voorraad produktiemiddelen” en dat die verandering “onlosmakelijk is verbonden met technologische innovatie”, is het niet meer mogelijk de twee apart te behandelen: “in de werkelijkheid bestaat er niet zoiets als accumulatie bij een gegeven niveau van technische kennis”. Toch is dat precies de vooronderstelling die steekt achter de modellen uit het kapitaaldebate. “Een verandering [in de techniek] is een historische gebeurtenis en zij dient dan ook geanalyseerd te worden door rekening te houden met de historische kausaliteit. Op dit punt laat Sraffa ons met lege handen staan en moeten we ons wenden tot Keynes.” Met deze opvattingen geeft Joan Robinson aan dat het haar nooit te doen was om de economie als een doel op zich, maar om de economie als een middel tot een beter begrip van de wereld om ons heen.

Joan Robinson is vaak afgeschilderd als iemand die zich moreel verbonden voelde met de linkse zaak, als de kampioen van de underdog en als iemand die opkwam voor de onderdrukte massa's in vooral India en China. In zekere zin is dat terecht, maar daar moet bij worden aangetekend dat zij noot een stelling innam zonder dat zij die eerst zorgvuldig had geanalyseerd met behulp van de wetten der economische logika. Haar halsstarrige kritiek op zowel de waarde-theorie van Marx als de meer recente marxistische analyse van economische en sociale problemen heeft bewonderaars die meer op zoek waren naar spirituele dan analytische inspiratie vaker dan eens teleurgesteld. Zij stak niet onder stoelen of banken dat linkse zowel als rechtse metafysische stellingen — zoals zij ze noemde — scherp moesten worden onderscheiden van wetenschappelijke die op grond van de ervaring konden worden getoetst. Ze bezat een buitengewone taalvaardigheid, zowel op schrift als in het gesproken woord, en degenen die hun argumenten ontleenden aan hun geloof konden dan ook rekenen op bijtende spot (“no one, of course, is conscious of his own ideology, any more than he is conscious of his own breath”). Sommige deelnemers aan het kapitaaldebate hebben dat aan den lijve ondervonden. Maar even scherp waren de pijlen die zij richtte op degenen die de economische analyse te hulp riepen bij hun opvatting dat vrije handel de ontwikkelingslanden ten goede komt toen logika en ervaring eenmaal het tegendeel hadden aangetoond.

In het Cambridge van de jaren dertig getroostte men zich veel moeite, stellingen die algemeen waar waren te onderscheiden van stellingen die slechts onder speciale voorwaarden golden, zo weten we van Austin Robinson. De theorie van Keynes had aangetoond dat een groot deel van de bestaande economische theorie slechts geldig was wanneer men een evenwicht veronderstelde bij volledige werkgelegenheid. Een belangrijk deel van het werk van Joan Robinson was er op gericht aan te tonen hoe bijzonder, en hoe ideologisch bepaald, de meeste ‘algemene’ economische ‘wetten’ waren, of zij nu uit het rechtse of het linkse kamp kwamen. Joan Robinson: “Het economisch systeem waarin wij leven kan niet geïnterpreteerd worden door het voor te stellen als een rationeel iets. Het moet gezien worden als een lastige, onvoltooide fase in een voortgaand proces van historische ontwikkeling. Er is geen twijfel over mogelijk dat het economisch leven steeds een tafereel is geweest van konflikt en kompromis, steeds verdedigd is met behulp van rationele argumenten die niet strookten met de realiteit. Vijftig jaar geleden werd kinderen op de zondagschool geleerd een liedje te zingen met de tekst:

The rich man in his castle. The poor man at his gate,
God made them high and lowly And ordered their estate.

In onze tijd zijn de conflicten scherper, de compromissen onzekerder en de rationele argumenten minder overtuigend omdat de veranderingen zich zo snel hebben voltrokken" (*Economics: an awkward corner*, London: Allen en Unwin, 1966). In de ogen van Joan Robinson was het de taak van de economen de conflicten te herkennen en de rationalisaties te ontmaskeren, de voor hun tijd belangrijke vragen te stellen.

Maar in het begin van de zeventiger jaren kwam zij niet meer voor op de lijsten van Quandt. Wel telde haar bibliografie, samengesteld in 1982, zo'n driehonderd publikaties die samen een halve eeuw economisch denken vertegenwoordigen. Na haar pensionering aan de Universiteit van Cambridge was ze blijven schrijven hetgeen ze combineerde met de vele lezingen die ze ook op uitnodiging van studenten hield. De laatste jaren voordat ze in 1983 ziek werd, kenmerkten zich echter door een zekere vorm van berusting. Dit was niet te wijten aan een gebrek aan liefde voor het vak. Ook niet aan het besef dat zij de vragen niet meer zou kunnen oplossen die zij zich voor het eerst gesteld had bij haar pogingen de theorie van Keynes aan te vullen met analyses van het verdelingsvraagstuk en van de vraagstukken rond groei, ontwikkeling en technologische verandering. Evenmin was het te wijten aan de meningsverschillen die zij met medestanders had over de weg waarlangs de klassieken het beste met Keynes konden worden geïntegreerd in een post-keynesiaanse theorie. Nee, de oorzaak van haar gelatenheid moet veeleer gezocht worden in het feit dat de meeste economen zich niet meer wensen te bekommeren om de juiste, nog onopgeloste vragen, in het feit dat zij de theoretische ontwikkelingen van de laatste vijftig jaar negeren en met verontrusting gemak zijn teruggekeerd naar de opvattingen van vóór de Grote Krisis. Haar artikel "What are the questions?" (*Journal of Economic Literature*, december 1977) opende ze aldus: "De dertiger jaren worden wel de jaren genoemd waarin de geavanceerde theorievorming bloeide, maar de stapels werk die sedertdien zijn verzet en het sterk in omvang toegenomen academisch onderwijs, hebben zich slechts minimaal laten inspireren door de theoretische vernieuwingen uit die tijd. Op de vragen die toen zijn gesteld blijft de economie nog steeds het antwoord schuldig." In feite was ze gedesillusioneerd door het feit dat de economen zichzelf geblinddoekt hadden, ten koste van de belangrijke vragen uit de geschiedenis én ten koste van die van vandaag. Momenteel hebben we te kampen met een werkloosheid die die van de dertiger jaren evenaart, is in de meeste geïndustrialiseerde landen geen sprake meer van groei en gaat de technologische ontwikkeling zo snel dat de industriële structuur veranderingen doormaakt als nooit tevoren. Toch worden de problemen door economen en regeringen tegemoet getreden met een beleid dat gekenmerkt wordt door aantasting van

de koopkracht en beperking van de geldgroei. Ondanks het feit dat dit beleid de rente opdrijft, de totale produktie aantast en de arbeidsintensiteit naar beneden drukt in plaats van bevordert, wordt het goedgepraat met het argument dat het de werkgelegenheid zal stimuleren – *op de lange termijn*.

Joan Robinson heeft niet altijd de antwoorden er bij geleverd, maar haar leven als ekonomist stond voortdurend in het teken van de speurtocht naar de juiste vragen. Voor het stellen van de belangrijke vragen krijg je echter geen prijs. Misschien dat daar eens wat aan gedaan moet worden.